

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНІХ ВІКІВ
ОДЕСЬКИЙ АРХЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ НАН УКРАЇНИ
ГРЕЦЬКИЙ ФОНД КУЛЬТУРИ (ОДЕСА)

СТАРОДАВНЄ ПРИЧОРНОМОР'Я

Випуск XII

ОДЕСА
ОНУ
2018

УДК 94(100)“-04/17”(08)

C773

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 1 від 24 січня 2018 р.

Рецензенти:

- І. В. Бруяко** – д.і.н., директор Одеського археологічного музею НАНУ;
О. А. Довгополова – д.філос.н., професор кафедри філософії та методології пізнання
ОНУ імені І. І. Мечникова.

Редакційна колегія:

- І. В. Немченко** – к.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова, головний редактор;
О. Б. Дьомін – д.і.н., зав. кафедри нової та новітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. М. Дзиговський – д.і.н., професор кафедри археології та етнології України
ОНУ імені І. І. Мечникова;
Т. О. Ізбаш-Гоцкан – к.і.н., доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова;
В. Г. Кушнір – д.і.н., декан факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. М. Луговий – к.і.н., доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова, зам. головного редактора;
С. А. Булатович – к.і.н., доцент;
С. Б. Охотніков – к.і.н., зам. директора Одеського археологічного музею НАНУ;
М. Д. Руссев – доктор хабілітат історії, професор Вищої антропологічної школи
(Кишинів, Молдова);
О. В. Смигдина – д.і.н., зав. кафедри археології та етнології України
ОНУ імені І. І. Мечникова;
С. Б. Сорочан – д.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Стародавнє Причорномор'я. Випуск XII / Голов. ред. І. В. Немченко. –
C773 Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. –
632 с.

ISBN 978-617-689-251-9

Збірка «Стародавнє Причорномор'я» складена на основі матеріалів XII читань пам'яті професора П. Й. Каршиковського, міжнародної конференції, яка відбулась в ОНУ імені І. І. Мечникова 12-13 березня 2018 р. Випуск містить статті з проблем нумізматики, історії та археології Північного Причорномор'я, античної та середньовічної історії, візантинознавства, історії Європи раннього модерного часу, історіографії тощо. I–X випуски збірки виходили під назвою «Древнее Причерноморье».

УДК 94(100)“-04/17”(08)

ISBN 978-617-689-251-9

© Колектив авторів, 2018
© Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова, 2018

- ¹⁵ Кожин П. М. Сибирская фаланга эпохи бронзы // Военное дело населения Юга Сибири и Дальнего Востока. Новосибирск, 1993. С. 33-37.
- ¹⁶ Смирнов Ю. А. Погребения мастеров-изготовителей древков и кремнёвых наконечников стрел // Древности Дона. М., 1983. С. 168.
- ¹⁷ Ковалёва И. Ф. Социальная и духовная культура племён бронзового века. Днепропетровск, 1980. С. 4.
- ¹⁸ Березанская С. С. Указ. соч. С. 243-256.
- ¹⁹ Черных Е. Н. Металлургические провинции... С. 74.
- ²⁰ Там же. С.74.
- ²¹ Горбенко К. В., Гошко Т. Ю. Металеві вироби з поселення Дикий Сад // Археологія. 2010. № 1. С. 97-111.
- ²² Черных Е. Н. Металлургические провинции... С. 74.

Л. С. Ковальський (Одеса), С. Г. Голдаєв (с. Яковлівка)
**ЗАПОВНЮЮЧИ ПРОГАЛИНИ НА КАРТІ ЕНЕОЛІТУ
 СТЕПОВОЇ ОДЕЩИНИ: ПІЗНЬОТРИПІЛЬСЬКА ВИПАДКОВА
 ЗНАХІДКА З ДОЛИНИ РІКИ КУЧУРГАН**

Актуальність теми. Археологічний матеріал ми отримуємо не лише в результаті розкопок, та і не завжди є можливість проведення повноцінного археологічного дослідження. Здобути різними шляхами, дуже часто випадково, артефакти також потрібно досліджувати і, в тому числі, картографувати їхнє розміщення. Картографування дозволяє нам по-інакшому подивитися на пам'ятку, побачити щось нове, а фіксація просторового розподілу знахідок є надзвичайно важливим моментом в будь-якому археологічному дослідженні.

З іншого боку, нова знахідка археологічних артефактів у регіоні, де усаївські пам'ятки є нечисленними, надає можливість зробити деякі висновки щодо розселення та міграції усаївських племен.

Опис знахідки. Трипільську амфору було виявлено під час сільськогосподарських робіт в селі Яковлівка Роздільнянського району Одеської області, які проводилися одним із місцевих жителів. Коли викопувалися ями до 80 см вглиб, було виявлене каміння, яке утворювало собою півколо і нагадувало кромлех. Варто зазначити, що місце знахідки, яке, скоріше за все, є нічим іншим, як похованням, по відношенню до кромлеху було дещо зміщене від його центру. Згодом була знайдена власне амфора, біля якої знаходилась кришка. Окрім того, поруч було помічено і кістки, ймовірно людські, а місце знахідки виділялося характерними особливостями рельєфу, що нагадує практично вже непомітний курган. Зі знайдених матеріалів було

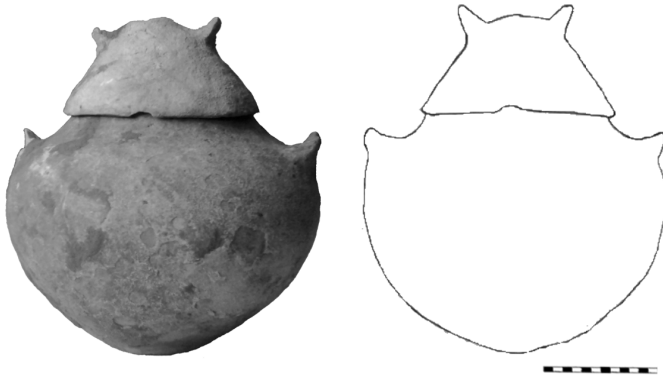

Рис. 1. Новознайдена амфора з с. Яковлівка.

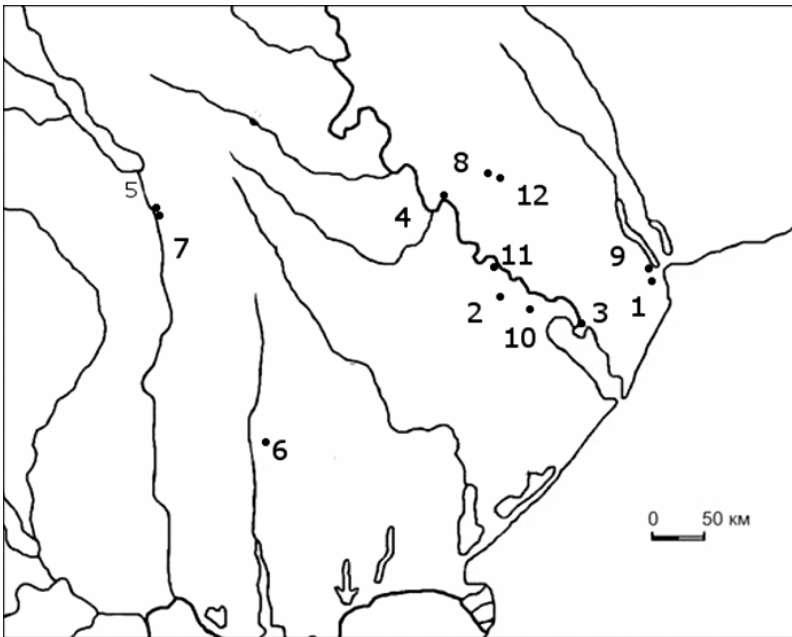

Рис. 2. Карта поширення аналогій.

1 – Слобідка-Романівка, 2 – Пуркари, 3 – Маяки, 4 – Терновка I, 5 – Данку I,
6 – Таракля II, 7 – Данку II, 8 – Нікольське, 9 – Усадово, 10 – Тудорове I,
11 – Раскайці, 12 – Яковлівка.

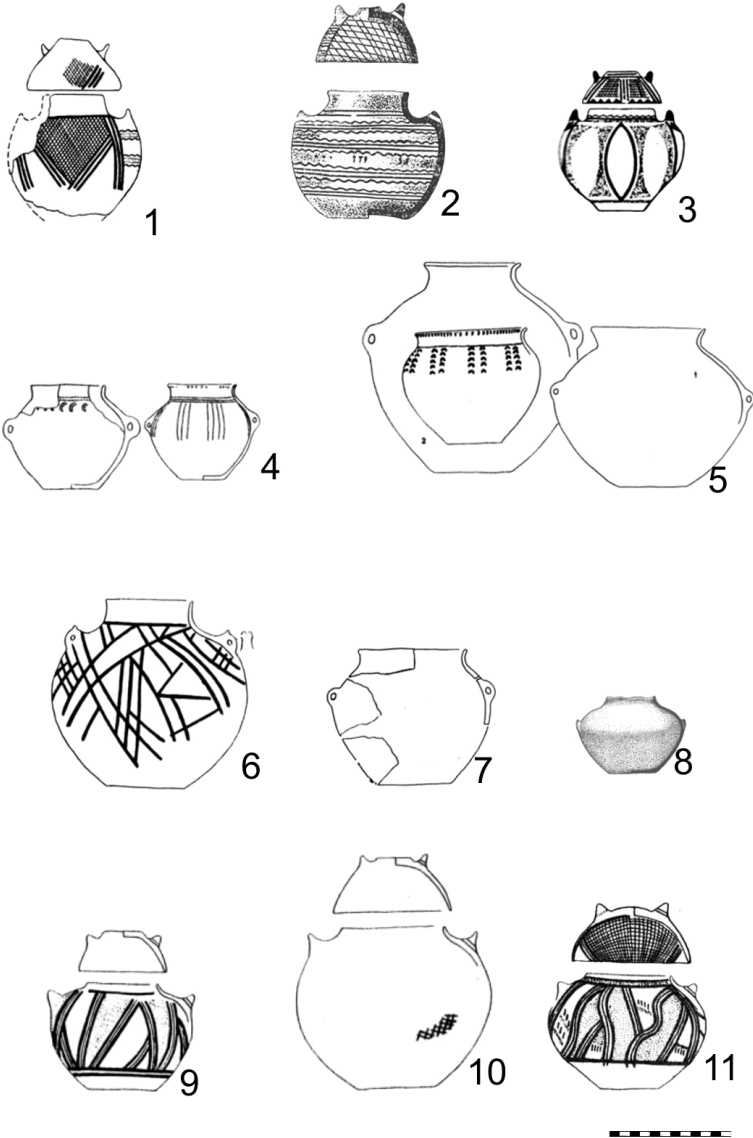

Рис. 3. Аналогічні амфори на інших пам'ятках.

1 – Слобідка-Романівка, 2 – Пуркари, 3 – Маяки, 4 – Терновка I, 5 – Данку I,
6 – Таракля II, 7 – Данку II, 8 – Нікольське, 9– Усатово, 10 – Тудорове I,
11 – Раскайці.

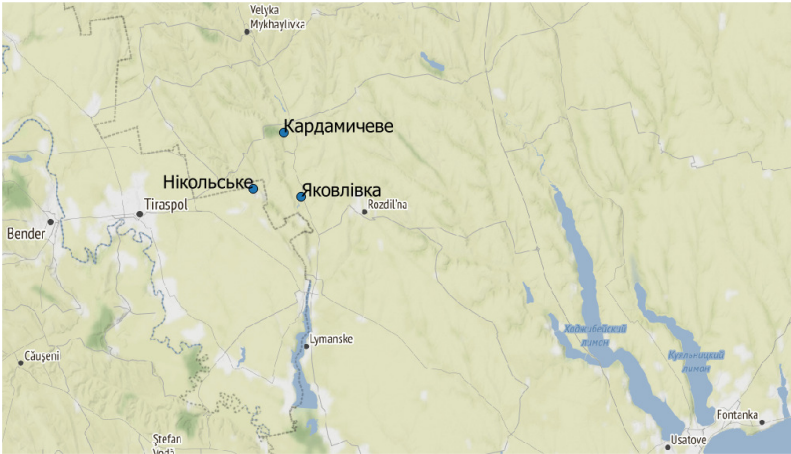

Рис. 4. Картосхема нововідділеного мікрорегіону

збережено лише амфору з кришкою, яка була передана в місцевий шкільний музей, де і зберігається досі.

Амфора округлої форми, має доволі високе горло, вінець не прямий, відігнутий ззовні. Серед визначальних характеристик є наявність ручок-вушок на плечиках амфори. Вушка-ручки мають округлі, продовгуваті отвори, що простежуються, незважаючи на їхній пошкоджений стан. Висота амфори – 14 см, діаметр у вінці – 8 см, найбільший діаметр тулова – 17 см, діаметр дна – 7 см. Кришка має висоту 5 см, її діаметр 11 см (рис. 1).

Аналогії. Дана амфора є подібною до вже відомих знахідок у Північно-Західному Причорномор'ї (рис. 2). Різноманітні амфори є доволі поширеними формами посуду: так, в могильнику усаївської культури, що в с. Маяки, було знайдено 19 амфор, в тому числі й амфора, аналогічна знайденій в с. Яковлівка (рис. 3, 3). Знахідка з с. Маяки була орнаментована червоною та чорною фарбою¹.

В кінці XIX ст., під час досліджень І. Я. та Л. П. Стемповських в кургані Терновка I в похованні №6 серед трьох знайдених посудин були виявлені дві орнаментовані амфори (рис. 3 : 4)². Також зустрічається аналогія в усаївському кургані №1 курганної групи біля с. Пуркари, де в похованні була виявлена подібна амфора з кришкою, практично ідентична за формою амфорі, знайденій в с. Яковлівка (рис. 2, 2). Єдина відмінність в тому, що на амфорі з Пуркар присутній орнамент, відсутній на новознайдений амфорі³.

Не можна не згадати в даному контексті курганну групу із 17 курганів, яка знаходиться між селами Нікольське та Уютне, відстань від якої до с. Яковлівка становить лише близько 7 км. Зустрічаємо певні аналогії амфорі з с. Яковлівки і серед знахідок з розкопок цієї курганної групи, що проводилися в 1988-1990 рр. Так, в похованні №16 кургану №1 була знайдена приземиста амфорка з вушками-ручками (рис. 3, 8), однак менших розмірів і без кришки⁴.

Також відомі аналогії зі зруйнованого могильника на березі Дністра біля села Раскайці⁵ (рис. 3, 11), ґрунтового могильника Данку І⁶ (рис. 3, 5), Данку ІІ⁷ (рис. 3, 7), курганної групи Тараклія ІІ⁸ (рис. 3, 6), що в межиріччі Ялпугу та р. Когильник, амфора з кургану біля села Слобідка-Романівка⁹ (рис. 3, 1), амфори з пам'яток Тудорове І¹⁰ (рис. 3, 10) та Усатове¹¹ (рис. 3, 9).

Згідно думки В. А. Дергачова, всі згадані вище знахідки з раніше відомих пам'яток належать до загальнотрипільського горизонту, який можна датувати періодом СІІ¹², тобто близько 3500-2750 рр. до н.е.¹³ На нашу думку, до відповідного часу існування можна віднести і новознайдену амфору з с. Яковлівка. Належність даного типу посуду до загальнотрипільського горизонту підтверджується подібністю однотипних амфор, знайдених не лише на пам'ятках усатівської групи, але й вихватинської, наприклад, могильники Данку І та Данку ІІ.

Інтерпретація. Вивчення аналогій археологічному матеріалу, виявленому на різних пам'ятках, допомагає при дослідженні взаємозв'язків і впливів – як внутрішніх, в рамках усатівської культури, так і зовнішніх, в першу чергу, характеру відносин з трипільським світом.

Знайдену в с. Яковлівка трипільську амфору та виявлені аналогії їй на інших пам'ятках слід враховувати при дослідженні згаданих вище питань – як артефакти, наявність яких на усатівських пам'ятках говорить про певний зв'язок між ними. Адже, як вже згадувалося, подібні амфори зустрічаються не лише на пам'ятках усатівської культури, але і вихватинської, гординештської та інших пізньотрипільських груп, що говорить про приналежність даних амфор до загальнотрипільського горизонту.

Системи розселення суспільств давнини реалізуються не тільки як місця поселень та поховань, а скоріше як певні площі – мікрорегіони структурно та функціонально пов'язаних пам'яток різних типів¹⁴. Тому мікрорегіоном, вслід за Євгеном Неуступним, ми беремося називати не просто певну територію з множиною певних на ній об'єктів (в тому числі і природних). Для нас мікрорегіон – простір, такий, як він сприймається індивідумом, представником окремого

колективу. І тут надзвичайно важливим є розуміння лінійності простору як множини точок, лінійне пересування через які і сприяє сприйняттю окремою особою навколишнього як простору.

Розмір даного простору представляє собою максимальне число таких лінійних елементів, які є множиною точок перебування індивіда на території, множиною положень особистого простору індивіда у різний час його існування.

Сума подібних положень в просторі окремих осіб (які є носіями певної археологічної культури і становлять колектив) створює особистий простір даного колективу, представлений множиною положень окремих його представників у різний час їхнього життя.

Так і розглядаючи суму положень різних індивідів, ми також враховуємо і часову множинність цих перебувань. Цей особистий простір колективу ми не можемо розглядати без головного елементу – групи людей, які в цьому просторі живуть, і разом з тим його створюють. Саме через таку призму, дивлячись на простір, ми і побачимо те, що називаємо мікрорегіоном, який на сьогодні відзначений в просторі археологічними пам'ятками, що виступають своєрідними маркерами.

Цілком є можливим, що поховання в с. Яковлівка є певним проміжним елементом в системі усатівських поховань. Так, ми вже згадували ряд аналогій знайденої амфори. По відношенню до них, поховання в Яковлівці розташоване на периферії. Однак є пам'ятки, географічне розташування яких представляє знахідку в Яковлівці не окремим окраїнним похованням, а частиною комплексу, що доповнює географію вже відомих пам'яток, заповнює собою білу пляму на карті трипільських поховань долини річки Кучурган.

Так, в 11 км на північ від кургану біля с. Яковлівка знаходиться поселенська пам'ятка енеоліту – Кардамичеве I. В. Г. Петренко вказує на певні аналогії в керамічному матеріалі Кардамичеве I і вже згаданої пам'ятки біля с. Нікольське, а саме матеріалу з кургану № 6 (відстань між пам'ятками – 9,5 км). Дослідник припускає можливість того, що дві пам'ятки: Кардамичеве I і Нікольське – це взаємопов'язані енеолітичні пункти, якщо не в функціональному, то в культурно-хронологічному сенсі¹⁵.

Як підсумок, маючи аналогії в археологічному матеріалі між Кардамичевим I та Нікольським, ми відповідно можемо говорити і про певний зв'язок Кардамичевого I і Яковлівки, подібно до припущення В. Г. Петренка стосовно Кардамичевого I і Нікольського. Також ми можемо припустити можливість існування зв'язків не лише на культурно-хронологічній основі, але і функціональній – тобто

існування в даному мікрореєоні організації самодостатньої групи населення, про що може говорити наявність різних типів пам'яток.

До цієї знахідки лише у двох випадках ми могли вести мову про мікрореєони. Один з них розташований у нижньому Подністров'ї – це «секторне городище» Маяки, могильник в Маяках та курган №1 з курганної групи, що біля с. Пуржари. Епонімний комплекс в Усатове також складається з пам'яток різного рівня – «секторного городища» та могильника¹⁶.

На думку В. Г. Петренка, Маяки та Усатове – це не звичайні поселення або оборонні комплекси; в першу чергу вони являються ритуальним місцем довготривалого використання. Багато в чому вони подібні до так званих таборів з вимощенням (causewayed camp англійських археологів)¹⁷.

Цілком вірогідно, що комплекс в долині річки Кучурган та близьких територіально до нього пам'яток являє собою третій, подібний до двох згаданих вище комплексів (рис. 4). І в цьому його значення та унікальність – не тільки для окремого ареалу, а для усатівської культури в цілому. Дослідження цього даного мікрореєону може в подальшому якісно доповнити раніше отримані знання. А публікація амфори з с. Яковлівка сприяє вивченню усатівської культури, розширює наше уявлення про її просторово-географічне розповсюдження, зв'язки степового і трипільського світу. Відтак, кожна нова знахідка може в певній мірі підказувати нам напрямки в подальших наукових пошуках.

¹ Патокова Э. Ф., Петренко, В. Г., Бурдо, Н. Б., Полищук Л. Ю. Памятники трипольской культуры в Северо-Западном Причерноморье. К., 1989. С. 64.

² Дергачев В. А. Памятники позднего Триполья. Кишинев, 1980. С. 68.

³ Яровой Е. В. Курганы энеолита-эпохи бронзы Нижнего Поднестровья. Кишинев, 1990. С. 54.

⁴ Агульников С., Сава Е. Исследования курганов на левобережье Днестра. Кишинэу, 2004. С. 16.

⁵ Дергачев В. А., Манзура И. В. Погребальные комплексы позднего Триполья. Кишинев, 1991. С. 72.

⁶ Там же. С. 39.

⁷ Там же. С. 42.

⁸ Там же. С. 47.

⁹ Патокова Э. Ф., Петренко, В. Г., Бурдо, Н. Б., Полищук Л. Ю. Указ. соч. С. 104.

¹⁰ Дергачев В. А., Манзура И. В. Указ. соч. С. 74.

¹¹ Там же. С. 108.

¹² Дергачев В. А. Указ. соч. С. 68.

¹³ Videyko, M. 1999. Radiocarbon dating chronology of the Late Tripolye culture // *BALTIC-PONTIC STUDIES*, 7. Poznan: P. 34-71.

¹⁴ Evžen Neustupný Polygons in Archeology. – URL: <https://www.kar.zcu.cz/texty/polygony/text.htm> (дата звернення 20.12.17).

¹⁵ Петренко В. Г., Кожухарь В. К. Новые археологические памятники, разведанные в долине Кучургана // *МАСП*. 2011. Вып. 11. С. 357.

¹⁶ Петренко В. Г. Усатовская культура // *Древние культуры Северо-Западного Причерноморья*. С. 208.

¹⁷ Там же. С. 177.

С. Ковбасюк (Київ)

**«КОЛИ ЗАПИТАЮТЬ ВАС ВАШІ СИНИ...»:
ІКОНОГРАФІЧНІ НОВАЦІЇ У «ПЕСАХУ» ХЕЙБРЕХТА
БЕЙКЕЛАРА 1563 р. ТА РЕФОРМАЦІЙНИЙ ДИСКУРС**

Вступ

Серед нечисленних картин Хейбрехта Бейкелара, які на сьогодні відомі мистецтвознавцям, є зображення першого Песаху, ритуальної вечері, звершеної євреями перед виходом з Єгипту (Іл. 1). Її провенанс можна прослідкувати починаючи з XIX ст. до сучасності, коли 26 січня 2012 р. вона була продана приватному колекціонеру на аукціоні Сотбіс у Нью-Йорку (лот 105). «Песах» є характерним для творчої манери Хейбрехта: висока лінія горизонту дозволяє глядачу бачити всю сцену у найменших деталях, масивні, майже скульптурні фігури стоять навкруг столу з пасхальною вечерею – ягнятком на гірких травах, відповідно із старозаповітною постановою; реалістична передача текстур тканин. На базі однієї з колон ми бачимо надпис «Exodi 12. Ao. 1563». Перша його частина вказує на 12 главу книги Вихід, де встановлюється ритуал Песах, а друга – засвідчує дату створення картини.

«Песах» Бейкелара є за своїм характером одночасно традиційним та інновативним. По-перше, він є першим самостійним зображенням Песаху у нідерландському живописі, а не частиною типологічного чи наративного циклу. По-друге, художник вводить в композицію нову фігуру – хлопчика, який звертається до чоловіка похилого віку із питальним жестом, до чого його підштовхує матір.

<i>Немченко І. В.</i> До 55-ліття кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.....	5
<i>Избаиш-Гоцкан Т. А.</i> Антиковедение на кафедре истории древнего мира и средних веков.....	16
<i>Чепіженко В. В.</i> Розвиток медієвістики на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ (до 2000 р. – ОДУ) імені І. І. Мечникова.....	23
<i>Агульников С. М.</i> Планировка и топография могильников белозерской культуры в Нижнем Подунавье.....	39
<i>Алексеев В. П., Лобода П. Г.</i> Редкие и неизданные варианты монет античных городов Северного Причерноморья.....	44
<i>Андрух С. И., Тоцев Г. Н.</i> Сорокина Балка – новый памятник археологии в Нижнем Поднепровье.....	50
<i>Боднарюк Б. М.</i> Західноєвропейський премілленаризм XVII ст.: відродження апокаліптичних настроїв та віри у земне царство Христа на тлі Тридцятирічної війни й англійської пуританської революції.....	52
<i>Бойко-Гагарин А. С., Корпусова И. В., Янов Д. М.</i> Некоторые особенности обращения османских юзлуков на территории княжества Валахия в 1810-1811 гг.....	57
<i>Бондаренко Д. В., Смирнов О. І.</i> Археологічні дослідження зольника № 2 Вікторівського святилища в 2017 р.....	70
<i>Буйських С. Б.</i> Хора Ольвії – історико-археологічний релікт давньогрецької колонізаційної епохи у Нижньому Побужжі.....	78
<i>Булатович С. А.</i> Из истории изучения античного Никония.....	82
<i>Бурдо Н. Б.</i> Антропоморфна пластика усатівської культури.....	87
<i>Бьяджи П.</i> Малоизвестные материалы к хронологии грота Буран-Кая III (Украина).....	97
<i>Вар`ян О. О.</i> Ставлення до дитинства в Афіньському полісі архаїчного та класичного періодів.....	102
<i>Вертієнко Г. В.</i> До питання про метал в Авесті.....	108

<i>Відейко М. Ю.</i> Сакральні будівлі Центральної та Південно-Східної Європи у V тис. до н.е.....	117
<i>Вус О. В.</i> Кастеллум Сиваг-Кермен – погранична крепость Византиї в Юго-Западной Таврике.....	123
<i>Главенчук А. В.</i> Новые данные о пигментных охрах из раскопок Анетовки 2.....	131
<i>Горбаненко С. А.</i> Перші цілеспрямовані палеоетноботанічні розшуки на Більському городищі.....	138
<i>Грабовская О. В.</i> Історичні обставини початку використання цегли у Вінниці.....	146
<i>Гребцова И. С.</i> Сюжеты античной истории и мифологии в творчестве европейских художников XVIII – первой половины XIX ст.....	153
<i>Гулюк Є.</i> Зміни статусу історії та структури історичного знання в освітній системі єзуїтів у середині XVIII ст.....	160
<i>Гуменний В. Л.</i> Військові гарнізони на території Близького Сходу і парфянські кампанії Риму у II – на початку III ст.н.е (за епіграфічними джерелами).....	166
<i>Дёмин О. Б.</i> Собрание наследства: медиевистика в современной Украине (1992–2016 гг.).....	171
<i>Демченко О. В.</i> Просторова організація поселень пізнього мезоліту – раннього неоліту в районі Дніпровських порогів.....	178
<i>Дергачева Л. В.</i> Клад средневековых молдавских монет XIV века, найденный на территории республики Молдова.....	185
<i>Димидюк Д. А.</i> Фортифікації та облогова техніка Багратидської Вірменії кінця IX – середини XI ст. (на основі писемних джерел).....	191
<i>Добролюбский А. О.</i> Остатки и следы Джинестры на одесских берегах.....	199
<i>Домановська М. Є.</i> Філологічний вектор розвитку візантиністики у Харківському університеті (середина XIX – початок XX ст.).....	208

<i>Домановский А. Н.</i> К вопросу о нарушителе арабо-византийского договора 689 г.....	214
<i>Diaconu V., Gafincu A.</i> Multidisciplinary research dedicated to the Late Bronze age from the space between the Carpathians and Prut (Romania).....	220
<i>Дятлов В. О.</i> Герцогиня Здена Саксонська та її син Георг. Виховання християнського князя.....	227
<i>Заплетнюк О. А.</i> Роль фараона Ехнатона у культурі Атона за текстами прикордонних стел «раннього проголошення».....	234
<i>Зелинский А. Л.</i> К вопросу о назначении так называемых перстней «птолемеевского типа».....	241
<i>Иванова С. В.</i> Обмен и торговля в древних обществах.....	247
<i>Івченко О. С.</i> Джон Спелмен та Філіп Хантон: два погляди на королівську владу.....	254
<i>Kamadadze K.</i> Porcelain from Gonio fort.....	261
Клюшинцев В. Н. , <i>Гребенников В. Б.</i> К вопросу о развитии металлургии и металлообработки в эпоху бронзы в Нижнем Побужье.....	269
<i>Ковальський Л. С., Голдаєв С. Г.</i> Заповнюючи прогалини на карті енеоліту степової Одещини: пізньюотрипільська випадкова знахідка з долини ріки Кучурган.....	276
<i>Ковбасюк С.</i> «Коли запитають вас ваші сини...»: іконографічні новачі у «Песаху» Хейбрехта Бейкелара 1563 р. та реформаційний дискурс.....	283
<i>Колесниченко А. Н.</i> Стекланные сосуды закрытых форм VI-I вв. до н.э. в сакральных контекстах Средиземноморья и Северного Понта.....	291
<i>Красножон А. В.</i> Два документа 1593 г. о ремонтных работах в Хаджибее.....	298
<i>Крижанівський А. Л.</i> Метрологічні показники монет львівського монетного двору XIV-XV ст.....	304
<i>Левченко В. В.</i> Мифы и реалии биографии профессора А. Г. Готалова-Готлиба (1866–1960).....	312

<i>Лиман С. И.</i> Французская средневековая история и историография в творчестве профессора Харьковского университета М. Н. Петрова (1826-1887).....	320
<i>Лобанова М. А., Нестеренко О. В.</i> Нова пам'ятка катакомбної культури в Одеській області.....	327
<i>Луговий О.М.</i> Візантійські послы у Снятині 1415 року.....	332
<i>Мельников О.Н.</i> Серебряный статер Гигиэнонта в монетном деле и в нумизматике Боспора.....	339
<i>Mielczarek M.</i> From the history of archaeology in Odessa. Józef Czaki (1857-1936), a forgotten collector of antiquities.....	349
<i>Моусеенко Н. С.</i> Сребреники Святополка: итоги тысячелетия.....	353
<i>Мызгин К. В., Филатов Д. А.</i> Находки ауреусов зурпаторов III века на территории Украины.....	354
<i>Николаев Н. И.</i> Кто был советником царя Скилура в Неаполе Скифском?.....	368
<i>Одрін О. В.</i> Північнопонтійська торгівля зерном: друге життя давніх концепцій.....	375
<i>Отрешко В. М.</i> О тенденциях развития археологии.....	381
<i>Охотников С. Б.</i> Сотрудничество ученых Одессы и Польши в изучении археологии и древней истории Северного Причерноморья.....	384
<i>Охріменко О. С.</i> Уривок невменної нотації з оправи рукопису «Miscellae quodlibeticae pro IWM».....	392
<i>Папанова В. А., Зиновьева Т. А.</i> Склеп с росписью на некрополе Ольвии: проблема фиксации и интерпретации памятника.....	396
<i>Пересунчак О. С.</i> Нові пам'ятки археології в басейні р. Могилянка.....	408
<i>Пилипчук Я. В.</i> История Золотой Орды в хронике Ульриха Рихенталя.....	413
<i>Пиструил И. В.</i> Изделия с резцовым сколом на эпилеолитических памятниках Северо-Западного Причерноморья (некоторые предварительные выводы).....	416
<i>Плешивенко А. Г.</i> Забытые раритеты.....	422

<i>Подрез Ю. В.</i> Дипломатична діяльність уряду П. Орлика щодо Франції та Османської імперії в 1710 році.....	430
<i>Полищук Л. Ю., Кіосак Д. В.</i> Нові матеріали до історії археологічного вивчення Південного Побужжя.....	436
<i>Попова Т. Н.</i> В. Э. Крусман: епоха и наука под скальпелем историка.....	446
<i>Попович С., Чобану И.</i> Раскопки кургана № 8, у с. Александру Иоан Куза (Кагульский р-н, республика Молдова).....	453
<i>Прохорова А. Ю.</i> Французька політика Англії під час північного повстання 1569 р.....	457
<i>Руссев Н. Д.</i> Белгородский мученик Иоанн Новый и религиозная жизнь Молдавии начала XV в.....	463
<i>Рябцева С. С.</i> О некоторых специфических чертах головных уборов населения балканского региона в X–XIV вв.....	470
<i>Савельева Е. С.</i> Терракотная статуэтка римского воина из Картала...	481
<i>Самойлова Т. Л.</i> Контакты Родоса и Тиры в эллинистическое время по данным керамической эпиграфики.....	485
<i>Секерська О. П.</i> Тваринництво та полювання в господарстві населення античного часу межиріччя Дунаю та Південного Бугу.....	487
<i>Сминтина О. В.</i> Екологічна історія дописемної доби: актуальні питання сучасних досліджень.....	494
<i>Снитко І. О., Гаркуша Н. М., Снитко О. В.</i> Про історію однієї лапідарної пам'ятки, знайденої біля Ольвії.....	500
<i>Снитко И. А.</i> Проблемы архитектурной идентификации фрагментарно исследованных архитектурно-археологических памятников.....	505
<i>Сурду В. В.</i> Особенности погребальных сооружений ямной культуры Карпато-Поднестровья.....	512
<i>Тарасенко Н. А.</i> Фрагменты древнеегипетской Книги мертвых в Украине.....	517
<i>Тоцький П. М.</i> Становий статус церкви в королівській Франції напередодні Революції.....	524
<i>Тоцев А. Г.</i> Крымско-русские торговые отношения в XV в.....	531

<i>Туровский Е. Я.</i> Государственное устройство античного Херсонеса.....	534
<i>Федченко С. Е.</i> Функції та місце сексуальності у римському зображальному мистецтві.....	539
<i>Фомин М. В.</i> Трансформация обряда крещения и ее отражение в архитектуре Херсонеса-Херсона.....	547
<i>Khalvashi M., Aslanishvili L., Kakhidze E.</i> Garrisons on the edge of Imperium Romanum.....	553
<i>Харламова А. О.</i> Результати картографування середньовічних кам'яних статуй в басейні середньої течії Сіверського Дінця.....	558
<i>Хахеу В.</i> К вопросу о погребальном обряде позднегальштатского времени днестровско-карпатского региона (конец VII–V вв. до Р.Х.).....	566
<i>Циватый В. Г.</i> Внешнеполитическая и дипломатическая институционализация Европы раннего нового времени глазами современника: Франческо Гвиччардини о концептах «война» и «мир» в исторической памяти.....	573
<i>Чекунина Н. В.</i> К истории формирования коллекции древнерусских монет одесского археологического музея НАН Украины.....	580
<i>Черниенко Ю. А.</i> К вопросу об информативности предметов металлопроизводства для анализа проблем генезиса сабатиновской культуры.....	585
<i>Черных И. Д.</i> Цивилизации «осевого времени» в научном наследии Ш. Эйзенштадта.....	592
<i>Шевцов С. П.</i> Структурные средства изображения Перикла у Фукидида.....	596
<i>Шевченко О. Б.</i> Сарматські «амазонки»: чинники, що спонукали появу історіографічного міфу, та реальність сьогодення.....	603
<i>Янко А. Л.</i> Расенна чи Ратуменна?: Дещо про епоніма і самоназву етрусків.....	609
<i>Ярош О. А.</i> Витоки і розвиток британського орієнталізму у першій половині XVII ст.....	615
Перелік скорочень.....	622